

CASTRELE ROMANE DE PE LINIA OLTULUI FĂGĂRĂȘEAN*

GHEORGHE DRAGOTĂ**

În perioada stăpânirii romane, zona văii Oltului a avut o deosebită importanță strategică și economică pentru provincia romană Dacia. Sud-estul Transilvaniei și implicit zona din dreapta Oltului, de la cucerirea romană și până în anii 118-119 era subordonată provinciei Moesia Inferior, iar după 118-119 și până la 158, sau chiar până la 167, aparținea provinciei Dacia Inferior.

Ca urmare a atacurilor sarmaților iazigi și roxolani, Hadrian a luat măsuri de fortificare a graniței estice, pe linia Oltului și de reorganizare a provinciei cucerite de Traian, prin constituirea provinciilor Dacia Inferior și Dacia Superior, foarte probabil în anii 118-119 d. H. Este posibil ca, la sfârșitul domniei lui Hadrian sau în vremea lui Antoninus Pius, valea Oltului făgărășean să fi fost atașată la Dacia Inferior, după cum indică numele trupelor auxiliare staționate în castrele din această zonă: Cohors II Flavia Numidarum, la Feldioara, Cohors II Flavia Bessorum, la Cincșor și Cohors III Galorum, la Hoghiz.

Cercetările arheologice efectuate în Țara Făgărașului, pentru epoca romană, au cuprins castrele de la Hoghiz, Feldioara și, mai recent, Cincșor, ridicate tocmai în fața (orientare nord-sud) așezărilor dacice fortificate de la Arpașul de Sus, Breaza și a celei, probabil fortificată, de la Cuciulata¹, de pe „Pleșița Pietroasă”.

Pe malul stâng al Oltului, la sud-vest de Hoghiz², se afla cel mai mare castru roman din sud-estul Transilvaniei (de fapt castrul era situat în hotarul localității Fântâna). În vremea stăpânirii romane, zona Hoghizului avea o mare importanță strategică și economică, constituind un punct unde se putea controla întreaga circulație de pe drumurile romane din sud-estul Transilvaniei.

Cercetarea sistematică a castrului de la Hoghiz (fig. 1) a început în 1948³ și s-a continuat până în anii 1975-1979⁴. Suprafața castrului însumează 3,6 hectare

* Comunicare susținută la simpozionul „Spada și gloria. Dacia Inferior – o provincie romană la limita nordică a Imperiului”, Muzeul Județean Argeș, 23 mai 2002.

** Muzeul Țării Făgărașului, Făgăraș

¹ I. Glodariu, Fl. Costea și I. Ciupea, *Comăna de Jos. Așezările de epocă dacică și prefeudală*, Cluj-Napoca, 1980, p. 22, 59 și 63.

² K. Horedt, *Castrul roman de la Hoghiz*, în „Materiale și Cercetări Arheologice”, I, 1953, p. 785-798; D. Protase, *Castre romane cu dublu zid de incintă descoperite în Dacia*, în „Sargetia”, XIII, 1977, p. 196-200.

³ K. Horedt, în „SCIV”, I, 1950, p. 24.

⁴ Fl. Costea, *Repertoriul arheologic al Județului Brașov*, I, Brașov, 1995, p. 137.

(220x165m). El a avut o incintă dublă alcătuită din ziduri paralele legate din loc în loc cu ziduri transversale, având colțurile rotunjite și prevăzute cu câte un turn⁵.

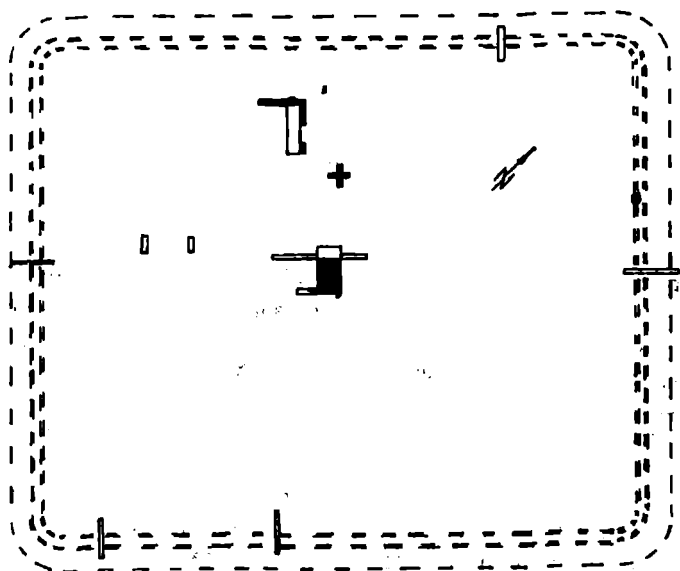

Fig. 1. Planul castrului de la Hoghiz.

Acest castru, împreună cu cele de la Caput Stenarum (Boița) și de la Angustia (Brețcu), prezintă – prin alcătuirea incintei duble – o particularitate, remarcată nu numai pentru castrulele din colțul de sud-est al Transilvaniei, cu același gen de incintă⁶. În interiorul castrului au fost identificate câteva clădiri. Lângă castru se întindeau obișnuitele canabae. Pe celălalt mal al râului (în perimetrul actualei localități Ungre) exista o mare construcție romană de zidărie, un castellum (sau un burgus) menit să asigure capul podului dinspre nord. Sub ocrotirea acestei întărituri luase ființă și o așezare civilă. La Hoghiz, cea mai veche trupă militară romană cunoscută până acum era Ala I Asturum care, probabil, a ridicat castrul de pământ, imediat după cucerirea romană.

Cu prilejul săpăturilor, pe lângă alte materiale, s-au descoperit inscripții, olane și cărămizi ștampilate, care arată că aici și-au avut garnizoana, ori s-au aflat temporar, Ala I Asturum, o vexilație a Legiunii XIII Gemina, Numerus Illyricorum pe vremea lui Antoninus Pius și Cohors III Gallorum, staționată la Hoghiz de împăratul Marcus Aurelius, după războaiele marcomanice (167-172), care făceau parte din trupele auxiliare ale Daciei Inferioare⁷. Cunoscând mărimea castrului și existența a două întărituri învecinate, prezența simultană a mai multor unități militare este un lucru explicabil.

⁵ C. M. Vlădescu, *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, Craiova, 1986, p. 81; idem, *Armata romană în Dacia Inferior*, București, 1983, p. 117.

⁶ *Ibidem*, p. 82.

⁷ Bakó Géza, în „SCIVA”, 26, 1975, 1, p. 141-146; idem, în „SCIVA”, 28, 1977, 2, p. 195-208.

Ca urmare a măsurilor de fortificare a graniței estice, pe linia Oltului, Hadrian, a adus la Hoghiz o vexilație a Legiunii a XIII-a Gemina, care – pe lângă construcția castrului – a ridicat și un monument imperial de piatră, dedicat împăratului Hadrian⁸.

Dintre descoperirile monetare din castru și din așezarea civilă din apropiere sunt semnalate în literatura de specialitate emisiuni de la împărații Traian, Hadrian⁹, Antoninus Pius, Severus Alexander, Gordian al III-lea, precum și emisiuni de după retragerea stăpânirii romane din Dacia.

În anul 1973 au început cercetările arheologice la Feldioara¹⁰, unde a fost identificat cel de-al patrulea castru dinspre est, pe Oltul transilvan, și al 45-lea în sistemul defensiv al Daciei romane, situat pe partea dreaptă a Oltului. Castrul era situat pe malul drept al Oltului, pe locul numit „Cetatea”, spre satul Feldioara (com. Ucea, jud. Brașov). A fost distrus aproape jumătate de o inundație sau de un curs mai vechi al Oltului, deviat spre nord. Au fost cercetate laturile de nord-est și nord-vest, păstrate pe 86 m și, respectiv, 94 m¹¹ (fig. 2). Castrul avea formă patrulateră, cu colțurile rotunjite, fiind prevăzut la început cu val de pământ iar apoi cu zid de piatră. Se pare că a fost construit pentru controlul drumului de-a lungul Oltului.

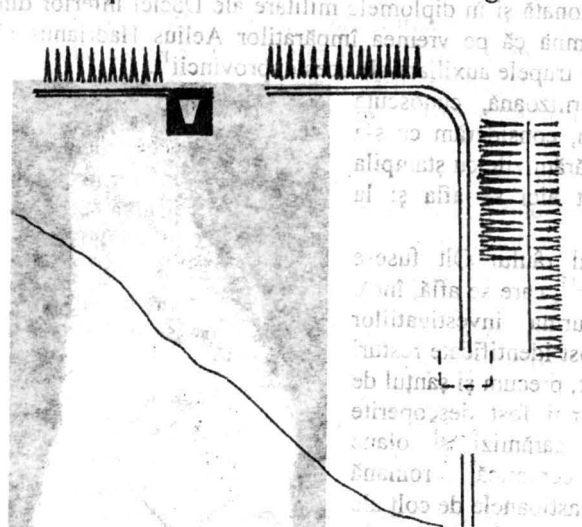

Fig.2. Planul castrului de la Feldioara.

Materialul arheologic este cel caracteristic pentru castru: materiale de construcție (piatră, cărămizi, țigle și olane), unelte, arme, podoabe, monede etc. Pe baza materialului arheologic se poate presupune că, spre deosebire de castrule situate la sud de Carpați, viața fortificației de la Feldioara s-a prelungit și după mijlocul sec. III d.H. Mai mult decât atât, există și material arheologic databil în ultimele decenii ale sec. III d.H. care dă posibilitatea să se întrevadă o prelungire a vieții în castru și după părăsire.

Săpăturile arheologice au dovedit că în castrul de la Feldioara era locul de garnizoană al Corhotei II Flavia Numidarum, care a lăsat aici cărămizi (fig. 3) și tegule (fig. 4) cu ștampilele COH (ors) NVMID (arum), C (ohors) N (umidarum) și COH (ors) NVM (idarum) ANT (oniniana)¹². Epitetul de „Antoniniana” îl poartă de la începutul sec. III, dovadă în plus a vieții de lungă durată a castrului.

⁸ V. Moga, *Din istoria militară a Daciei romane. Legiunea XIII Gemina*, Cluj-Napoca, 1985, p. 69.

⁹ C. Popa, *Castrul de la Hoghiz în lumina unor noi descoperiri monetare*, în „SCIVA”, 3-4, 1990, p. 310.

¹⁰ I. Pop, N. Gudea, *Castrul roman de la Feldioara (Făgăraș)*, în „Cumidava”, VIII, 1974-1975, p. 39-54.

¹¹ *Ibidem*, p. 41.

¹² I. I. Pop, în „SCIVA”, 26, 1975, 2, p. 289-292.

Fig. 3. Feldioara. Căramidă stampilată.

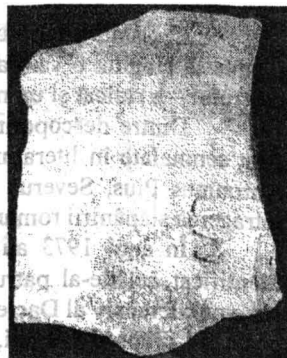

Fig. 4. Feldioara. Tegula.

Cohors II Flavia Numidarum a fost adusă în Dacia poate încă pe vremea războaielor de cucerire, sau cu prilejul evenimentelor din anii 117-118. Această unitate militară auxiliară mai este menționată și în diplomele militare ale Daciei Inferior din anii 129 și 140, ceea ce înseamnă că pe vremea împăraților Aelius Hadrianus și Antoninus Pius făcea parte dintre trupele auxiliare ale acestei provincii¹³.

Întrucât singura ei garnizoană, cunoscută până acum, se afla la Feldioara, considerăm că s-a stabilit aici încă de la început. Căramizile cu ștampila COH:NUM:ANT denotă că tot aici se afla și la începutul secolului al III-lea¹⁴.

Tot pe malul drept al râului Olt fusese construit și castrul de la Cincșor¹⁵, care se află, încă, în curs de cercetare. În urma investigațiilor arheologice de până acum, au fost identificate resturi din zidul de pe latura de nord-est, precum și șanțul de apărare¹⁶. De asemenea, au mai fost descoperite fragmente de țigle (fig. 5), cărămizi și olane (ștampilate, fragmentare), ceramică romană provincială și, recent, unul din bastioanele de colț ale castrului, cel de SV¹⁷, un mic depozit de obiecte din fier, cuie și piroane din fier, o aplică și o brățară din bronz ș.a. În apropierea castrului roman în anul 1986, a fost descoperită întâmplător o mască de paradă (fig. 6).

Fig. 5. Cincșor. Tegula.

¹³ I. I. Russu, *Inscripțiile Daciei romane*, I, București, 1975, p. 99-100 și p. 108-109.

¹⁴ I. Pop, *op. cit.*, p. 291-292.

¹⁵ Idem, *Atestări recente ale cohortei II Flavia Bessorum la Cincșor*, în „Cumidava”, XIII/2, 1983, p. 43-45.

¹⁶ Costea Fl., *op. cit.*, p. 130.

¹⁷ D. Isac și A. Isac, *Noi date arheologice despre castrul roman de la Cincșor (jud. Brașov)*, în „Ephemeris napocensis”, IV, 1994, p. 103-112.

Fig. 6. Mască de paradă descoperită în apropierea castrului de la Cincșor.

Masca descoperită la Cincșor¹⁸ înfățișează o figură feminină, tipic romană. A fost confectionată din bronz, prin turnare și apoi finisare, având greutatea de 570 g, înălțimea de 24,5 cm, lățimea maximă de 17 cm și adâncimea reliefului de 14,5 cm. Pentru a putea fi purtată, ochii, nările și buzele erau crăpate, iar de ambele părți ale obrazului există câte două perforații, datorate niturilor de fixare a măștii de calotă – celălalt element al coifului (nedescoperit). Masca mai prezintă în zona creștetului unele perforații, provocate de cupa excavatorului în timpul scoaterii ei la lumină și tot aici se pot vedea găurile cuiului de balama, pentru prinderea măștii de calotă și în acest loc. Ovalul feței este alungit și bine conturat, fruntea proporționată, nasul subțire (puțin acvilin), gura mică și bărbia cu gropiță. Singurul element de podoabă al măștii îl constituie un șirag de perle care strânge coafura, de la creștet către frunte și de aici pe părți. Părul este pieptănat în șuvițe ondulate, care acoperă și urechile și era – probabil – prins în coc la ceafă. Despre calotă (celaltă parte a coifului) nu putem face referiri deoarece nu s-a găsit.

Masca putea fi folosită la parade militare, întreceri hipice pe echipe, exerciții militare sau, în situații fortuite, chiar în luptă, dar era incomodă pentru a fi purtată timp mai îndelungat.

După opinia noastră, purtătorul acestei măști făcea parte din cohorta II Flavia Bessorum, unitate militară romană, auxiliară, alcătuită din traci (besii erau unul din cele peste 100 de triburi tracice), care-și avea atunci sediul în castrul de la Cincșor.

Pe baza analogiilor cu alte măști asemănătoare precum și a inventarului arheologic descoperit la Cincșor, masca poate fi datată în sec. II-III.

Suntem convinși că viitoarele cercetări arheologice din această zonă ne vor ajuta să cunoaștem mai bine viața daco-romanilor de la Cincșor, în special, și din Țara Făgărașului, în general.

Castrul de la Cincșor a fost identificat ca loc de staționare a cohorței II Flavia Bessorum¹⁹, stabilită aici încă din timpul războaielor de cucerire a Daciei. Se pare că

¹⁸ Gh. Dragotă, *Masca romană de bronz de la Cincșor (jud. Brașov)*, în „SCIVA“, 38, 1987, 3, p. 276-280.

¹⁹ I. I. Russu, în „Acta Musei Napocensis“, 4, 1967, p. 86-88.

această unitate militară era alcătuită din traci, care, inițial, a staționat în Moesia Inferior. A luat parte la războiul din anii 101-102 și a rămas apoi în regiunea cucerită cu acest prilej. Cu ocazia reorganizării din anii 118-119 a fost cedată provinciei Dacia Inferior²⁰.

Tot pe malul drept al Oltului, integrat în Dacia Inferior, se afla situat și castrul de la Boița (Caput Stenarum). Castrul era situat pe o terasă deasupra Oltului, în locul numit "Ruda". Ruinele acestuia au fost semnalate, pentru prima dată, de Grigore Tocilescu iar cercetările arheologice sistematice au început în anul 1957, sub conducerea lui Constantin Daicoviciu²¹. Castelul, cu laturile inegale, are dimensiunile 47 x 41 m și colțurile rotunjite.

Cercetările, ale căror rezultate nu sunt comunicate în întregime, duc la concluzia că fortificația de aici – cu ziduri duble de incintă – constituie o particularitate comună cu a castrelor de la Brețcu și Hoghiz²².

Având în vedere că unele cărămizi descoperite poartă ștampila Legiunii XIII Gemina și după monedele de la Marc Aureliu, s-a ajuns la concluzia că acest castru de la Boița a fost construit de un detașament al acestei legiuni, în a doua jumătate a sec. II și a fost folosit până la retragere²³.

Prin poziția sa la 1 km de gura pasului Turnu Roșu, castrul de la Caput Stenarum avea o deosebită importanță, atât pentru apărarea graniței provinciei Dacia Inferior cât și pentru supravegherea pasului din interiorul arcului carpatic și a drumului care se bifurca aici.

În timpul provinciei, regiunea dintre Olt și Munții Făgăraș era închisă și supravegheată, în est prin castrul de la Râșnov (Cumidava), în vest prin castrul de la Turnu Roșu (Caput Stenarum), iar puțina populație pe care o avea (căci este imposibil de admis, ca practic, să fie strămutată întreaga populație dacică în interiorul provinciei) fiind supravegheată prin castelele de la Hoghiz, Feldioara și Cincșor. Astfel, prin acest sistem de caste se asigura securitatea frontierei de sud a Daciei intra-carpatine.

Din cele prezentate se desprinde, deci, concluzia că, în perioada stăpânirii romane a zonei limitrofe văii Oltului făgărașean, toate unitățile auxiliare cunoscute până acum din castelele de la Hoghiz, Feldioara și Cincșor aparțineau provinciei Dacia Inferior.

Cercetarea în anii următori a castrelor, a așezărilor civile de pe lângă acestea și a altor așezări rurale, va aduce o sumă de noi date privitoare la locuirea zonei în epoca romană.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ C. Daicoviciu, în „Acta Musei Napocensis”, II, 1960, p. 652.

²² C. M. Vlădescu, *op. cit.*, p. 80.

²³ „Materiale și Cercetări Arheologice”, VII, p. 420.

ROMAN CAMPS ON THE FĂGĂRAȘ OLT VALLEY

Abstract

During the Roman possession in Dacia, the Land of Făgăraș was part of the province Dacia Inferior.

In the Land of Făgăraș, the Roman camps from Hoghiz, Feldioara, Turnu Roșu and Cincșor have been explored for the Roman Age. In these camps dating from the 2nd and 3rd cc. some military units especially cohorts had their residence: Cohors III Gallorum at Hoghiz, Cohors II Flavia Numidarum at Feldioara, Cohors II Flavia Bessorum at Cincșor.

The archaeological materials discovered in the Roman camps lying on the banks of the River Olt, in Făgăraș, region, are characteristic of any other camps: building materials (stone, bricks, tiles and gutters tools, arms, jewels, coins as well as a great deal of Roman provincial ceramics.

The camp system in the Olt Valley guaranteed security for the southeast border of Transylvania.

The next archaeological researches in the Land of Făgăraș for the Roman period will give further information about the life and civilization of the Daco-Roman people in this region.

List of pictures:

Photo 1. Plan of Hoghiz camp.

Photo 2. Plan of Feldioara camp.

Photo 3. Stamped brick discovered in Feldioara camp.

Photo 4. Tegula mammata discovered in Feldioara camp.

Photo 5. Stamped tile discovered in Cincșor camp.

Photo 6. Parade mask discovered close to Cincșor camp.